

NAGY FERENC*

AZ ÁLLAMI BÜNTETŐHATALOM KORLÁTOZÁSA ELLEN HATÓ TENDENCIÁK A BÜNTETŐJOGBAN**

1. A BÜNTETŐJOG ULTIMA RATIO JELLEGÉRŐL

Az állami büntetőhatalom korlátozása és értelmes behatárolása ellen ható tendenciák körében elsőként a büntetőjog ultima ratio jellegével összefüggő kérdéseket kell érinteni/taglalni. Az e téren használatos szakkifejezések (a büntetőjog akcesszórius, fragmentáris, szekunder természete, szubszidiaritása, *in dubio pro libertate* elv, *ultima ratio* jellege) közös vonása, hogy valamennyi a büntetőjog, az állami büntető hatalom behatárolására irányuló princípium. Közülük az első három lényegében azonos, illetve igen hasonló tartalmat takar, vagyis azt, hogy a büntetőjog a jogi tárgyak csak egy részét és azokat sem teljes mértékben védelmezi, hanem csupán meghatározott cselekményekkel és támadási formákkal szemben. E töredékes büntetőjogi jogtárgyvédelem akcesszórius, fragmentáris, szekunder fogalmi közül a német szakirodalom az utóbbi időszakban jobbra a fragmentáris kifejezést használja és részesíti előnyben. Sőt, *Hefendehl* szerint a „fragmentaritás” egyenesen alkotmányos alapelv.¹ A büntetőjog akcesszórius jellege szakkifejezés más – elsősorban polgári jogi, orvosi jogi – jogterületekhez fűződő viszonytal összefüggésben fordul elő az újabb német szakirodalomban. Ugyanakkor a büntetőjog szekunder jellege fogalom nem kap széleskörű elfogadást a németeknél, és ma már szinte jogtörténeti kategóriának tekinthető.

A nem túl bőséges és nem átfogó ezirányú magyar szakirodalom viszont ezt a három kifejezést nem alkalmazza. Jelen sorok írója sem feltétlenül javasolja e fogalmak használatát annak ellenére sem, hogy ezek a jogállami büntetőjog természetét jól fejezik ki és érzékeltetik. A büntetőjog fragmentáris jellegére utalás ugyanakkor nem egészen egyértelmű,² továbbá nem tűnik a hazai törvényhozó számára nagyon értelmes és megszívlelendő irányvonalnak, valamint az „alkotmányossága” nem önállóan, csak közvetve, legfeljebb az arányosságán keresztül jöhetne szóba.

* Professzor emeritus, DSc, SZTE ÁJTK, Bűnügyi Tudományok Intézete, 6721 Szeged, Bocskai u. 10–12.

E-mail: nagy.ferenc@juris.u-szeged.hu.

** Jelen írás azon a hatvanperces előadáson alapul, amelyet a szerző az MTA TK Jogtudományi Intézete 2017. évi Életműdíjának átvételekor adott elő Budapesten, a Humán Tudományok Kutatóházában, 2017. december 14-én, „Tendenciák a büntetőjogban” címmel.

¹ Vö. Roland HEFENDEHL: „Der fragmentarische Charakter des Strafrechts” *Juristische Arbeitsblätter* 2011/6. 401–401.

² Lásd Maiwald háromirányú és három eltérő jelenségre utalását: Manfred MAIWALD: „Zum fragmentarischen Charakter des Strafrechts” in Friedrich-Christian SCHROEDER [et al.] (szerk.): *Festschrift für Reinhart Maurach* (Karlsruhe: C. F. Müller 1972) 9–22.

A *szubszidiaritásra* vonatkozó német felfogások szintén szerteágazóak, mondhatni diffúz képet mutatnak. Kis túlzással állítható, hogy valamennyi ezzel foglalkozó szerző más-más álláspontot képvisel, főként az *ultima ratio* elvhez való viszonyt illetően. A német szerzők többsége nem tulajdonít önálló/független normatív funkciót ennek az elvnek, de többnyire az arányossági princípiumhoz kapcsolja.

Hazai szakirodalmunkban a szubszidiaritás elve ugyancsak nem tekinthető általánosan elfogadottnak és szélesebb körben használatnak: több szerző vagy nem is szerepelteti az elvek sorában, vagy lényegében azonosnak, illetve kiegészítőnek értékeli az *ultima ratio* elvvel. Ezen írás szerzője sem tekinti problémamentesnek és egyértelműnek a szubszidiaritás elvét. Az általános jellegüként értelmezett elv azt a kívánalmat juttatja kifejezésre, hogy a jogi normákat, illetve döntéseket a lehető legalacsonyabb szinten hozzák meg, annak érdekében, hogy a hatalom minél közelebb maradjon azokhoz, akik felett a hatalmat gyakorolja. Másfelől a szubszidiaritás büntetőjogi kategóriaként sem értelmezhető egyértelműen, mivel ez a fogalom/kifejezés nem csupán az *ultima ratio* jelleggel összefüggésbe hozható elvre vonatkozik, hanem a bűncselekményi egység és többség (halmazat) tana is használja, azonban más tartalommal. Továbbá a büntetőjogi szubszidiaritás elve önálló, közvetlen normatív funkcióval honi viszonyaink közepette nem rendelkezik.

Kiemelendő *Karsai* nézete, aki szerint a „szubszidiaritási alapelv szoros összefüggésben van a büntetőjogi *ultima ratio* elvvel, mivel ez utóbbi a szubszidiaritás elvének kiegészítését adja”.³ E sorok írója korábbi általános részi tankönyveiben írt a büntetőjog szubszidiaritásáról és *ultima ratio* jellegéről, azonban a két elv egymáshoz való viszonyának közelebbi pontosítása nélkül. Ehelyütt és ez alkalommal arra a megállapításra jut, hogy az e tanulmányban érintett büntetőjog-behatároló fogalmak/elvek, így a szubszidiaritás és az *ultima ratio* elv is egy közös pontba haladnak az *arányossági princípium* alakjában, amellyel természetesen nem teljesen azonos(ak).

A szerző szerint is a jogállamiság princípiumából levezethető alkotmányos rangúnak tekinthető (honi) arányosság elve értelmében egy magatartást büntetőjogilag büntetést érdemlőként csak akkor szabad kezelni, ha a büntetőjogi eszközök alkalmazása egyaránt alkalmas, szükséges és szűkebb értelemben arányos/proporcionális.⁴ Vagyis komoly és jelentős alkotmányjogi korlát a büntető törvények megalkotásánál a szűkebb értelmű arányosság/proporcionáltság és különösen a szükségesség követelménye.

Az *ultima ratio elv* továbbá nem tisztán formálisan értendő, hanem olyan materiális elv, amely szerint a büntetőjog a leginkább beavatkozás-intenzív állami eszköztárat jelenti és ezen állami beavatkozás mértékét határozza meg. Eszerint tehát az arányosság princípiumán belül az *ultima ratio* elv a szubszidiaritás kiegészítéseként szolgál(hat) a korlátaira hivatkozás figyelembevételével.

³ KARSAI Krisztina: *Alapelvei (r)evolúció az európai büntetőjogban* (Szeged: Pólay Elemér Alapítvány, Jurisperitus 2015) 79.

⁴ Vö. NAGY Ferenc: *Anyagi Büntetőjog Általános rész I.* (Szeged: Pólay Elemér Alapítvány, Jurisperitus 2014) 84; NAGY Ferenc: „Alapvetések” in BELOVICS Ervin [et al.]: *Büntetőjog I. Általános Rész* (Budapest: HVG–Orac³2015) 74–76.

Az ultima ratio elv sajátos, eddigiekben nem taglalt korlátjaként is értelmezhető a következő jogi szituáció. Az azonos, illetve hasonló jellegű jogtárgy-sértés esetén a különböző jogterületeken (például polgári jog – büntetőjog) *párhuzamos felelősségi formák* úgy is létezhetnek, hogy *az enyhébbnek* minősíthető jogterület (itt polgári jog) *nem lép háttérbe* a súlyosabbnak értékelhető jogág (büntetőjog) mögött. Erre példát szolgáltatathat a rágalmazás, amelynek polgári jogi, személyiségi jogi, illetve a Btk. szerinti büntetőjogi értékelése egyaránt és egymás mellett is megvalósulhat.⁵

1.1. VÉGKÖVETKEZTETÉS: BÚCSÚ A BÜNTETŐJOG ULTIMA RATIO JELLEGÉTŐL?⁶

Az ultima ratio elv a tradicionális büntetőjogi garancia-háztartás (látszólag) biztos állományához számítható. A valóság természetesen másként fest. Már hosszú évekkel ezelőtt – többek között – *Naucke* kritizálta, hogy a büntetőjog prima, talán akár sola ratiová változhat. Szerinte a büntetőterületen működő jogászoknak azzal kell számolniuk, hogy a büntetés ultima ratioként két szélsőség között ingázik. Az egyik szélsőség: az ultima ratio szabályszerűséggé válik, sola ratiová. A másik szélsőség szerint az ultima ratió csak teoretikus jelentősége van, mivel a szociális segítség a funkcióját fölöslegessé teszi. Az a hely/pont, amelyen a büntetés (és ezzel a büntetőjogász) e szélsőségek között áll, az az általános politikai és gazdasági fejlődés és fejlettség függvénye és mellékterméke.⁷

Fontos az a megállapítás, hogy az „azonos vagy egymással összemérhető jogviszonyok azonos jogtárgyat (vagy jogtárgy-családot) rejtenek, s így nyerhet igazi értelmet az *ultima ratio* elvre, mint a legvégső eszköz elvére való hivatkozás”. Továbbá „*az egymással össze nem mérhető jogsértések vagy egymással nem rokon jogtárgyak sértése esetén*” *a végső eszköz érve nem érvényesülhet*.⁸

Megállapítható részéről az is, hogy a legtöbb esetben nem fokozható a támadás, és így nincs olyan jogsértés, ami büntetőjogon kívüli lenne a magyar jogrendben, így az ilyen cselekmények tekintetében az ultima ratio elv nem értelmezhető. Emiatt szerinte javasolható az erre az elvre való általános hivatkozás korlátozása.⁹

A büntetőjog tényleges hatóköre azonban az utóbbi évtizedekben a társadalom-etikailag releváns területeken túlra is visszavonhatatlanul kiterjedt. Vagyis a büntetőjog nem korlátozódik az emberi alapjogok és a társadalom fennállása és működése szá-

⁵ NAGY Ferenc: „Az állami büntetőhatalom behatárolásáról: a büntetőjog fragmentális, szubszidiárius természetéről és ultima ratio jellegéről” in GELLÉN Klára (szerk.): *Honori et Virtuti. Ünnepi tanulmányok Bobvos Pál 65. születésnapjára* (Szeged: Pólay Elemér Alapítvány, Jurisperitus 2017) 312–325.

⁶ NAGY Ferenc: „Új tendenciák a büntetőjogban” in BORBÍRÓ Andrea [et al.] (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére* (Budapest: ELTE Eötvös 2014) 361–363.

⁷ Wolfgang NAUCKE: *Strafrecht. Eine Einführung* (Luchterhand: Neuwied und Kriftel¹⁰2002) 40.

⁸ KARSAI (3. lj.) 77–78.

⁹ KARSAI (3. lj.) 77–78.

mára nélkülözhetetlen elementáris jogi tárgyak védelmére.¹⁰ Ennek következtében a büntetőjogi normák elburjánzása és inflálódása figyelhető meg. Az állam a büntetőjogi büntetést közismerten nem csupán ultima ratioként alkalmazza, hanem mind gyakrabban pusztán *szimbolikus irányító eszközként* a különböző jellegű társadalmi konfliktus- és válságjelenségek remélt legyőzése érdekében.¹¹ E tekintetben az „ötletelő” és részben diffúz, koherens kriminálpolitikai koncepció nélküli rendpolitikai igények dominálnak. Jelenleg a büntetőjognak szinte tetszés szerinti alkalmazása valósul meg tetszés szerinti célok érdekében.¹²

A büntetőjog expanziója, a növekvő punitivitás¹³ korszakában az a benyomásunk támadhat, hogy az ultima ratio elvre hivatkozás nem több mint belső meggyőződésünk nem vált, csaknem üres tartalmú jelszó hangoztatása. A modern büntető törvényhozás ezzel az elvvel lényegében szakított, a büntetőjog nem csak mint ultima, hanem gyakran mint prima és nem ritkán mint sola ratio érvényesül.¹⁴

2. A BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉG ÉLETKORI KITERJESZTÉSÉRŐL: A GYERMEKKOR ÉS A FIATALKOR ELHATÁROLÁSÁRÓL

Az új hatályos Btk. a fiatalkorúak fogalmát az 1978. évi Btk.-tól eltérően határozza meg. Eszerint fiatalkorú az a személy, aki a bűncselekmény elkövetésekor a 12. életévét betöltötte, de a 18. életévét még nem. E törvényi rendelkezéshez kapcsolódó indoklás arra a téves megállapításra és következtetésre alapoz, hogy a „fiatalkor szabályozása alapvetően a gyermekkor szabályozására épül”. A büntetőjogi felelősségi szabályozás nem épülhet a büntetőjogi felelősség, így a büntethetőséghez szükséges megfelelő életkor hiányára, vagyis a gyermekkorra. Külön a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozást – helyesen – a felnőttekre irányadó általános büntetőjogi rendelkezésekhez kell viszonyítani. Vagyis az új Btk.-ban is írt szabályokat a fiatalkorúakkal szemben akként kell alkalmazni, hogy elsőként a XI. fejezetben fog-

¹⁰ Vö. Hans WELZEL: *Das Deutsche Strafrecht* (Berlin: W. de Gruyter 1969) 1–6; Kurt SEELMANN: *Strafrecht Allgemeiner Teil* (Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag 2009) 3–5.

¹¹ A szimbolikus büntetőjogról a magyar irodalomban lásd NAGY Ferenc: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban* (Budapest: Akadémiai Kiadó 2013) 128–129.

¹² Vö. Peter ALBRECHT: „Strafrecht ohne Recht?” *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht* 2013/4. 386–387; Tóth Mihály: „Az új Btk. bölcsőjénél” *Magyar Jog* 2013/9. 530; Tóth Mihály: „Magyarország negyedik Büntető Törvénykönyve” *Jogtudományi Közöny* 2014/10. 439–452.

¹³ Gönczöl Katalin: „A punitív kriminálpolitika és a büntető populizmus – egymást fedő fogalmak?” *Jogtudományi Közöny* 2014/11. 538–544, különösen 542–543; LÉVAY Miklós: „A »punitivitas« fogalma, koncepciója és a fogalom változatai a kriminológiai (pönológiai) szakirodalomban” in BORBÍRÓ Andrea [et al.] (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végző eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére* (Budapest: ELTE Eötvös 2014) 315–326.

¹⁴ Eric HILGENDORF: „Beobachtungen zur Entwicklung des deutschen Strafrechts 1975–2005” in Eric HILGENDORF – Jürgen WEITZEL (szerk.): *Der Strafgedanke in seiner historischen Entwicklung* (Berlin: Duncker & Humblot 2007) 196, 207; Sarah HAGGENMÜLLER – Heike JUNG – Carl-Friedrich STUCKENBERG: „Ultima ratio – ein Prinzip in Gefahr? Ein Tagungsbericht” *Goldammer’s Archiv für Strafrecht* 2012/10. 636–641.

lalt speciális előírásokat kell megvizsgálni és figyelembe venni (*lex specialis derogat legi generali*). A Btk. egyéb – felnőttekre vonatkozó – rendelkezései az irányadóak, ha a XI. fejezetben eltérő rendelkezés nincs. Az új Btk. 105. § (2) bekezdés szerint: „E törvény rendelkezéseit a fiatakorúakra a jelen fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.” Büntetőjogunk tehát a „fiatakorú” fogalmát a felnőttkorúakkal szembeni megkülönböztetésként használja.

Ezek alapján a „fiatakorú” meghatározása az új Btk. 105. § (1) bekezdés értelmében olyan speciális leszállított büntethetőségi szabály, amely általános jelleggel irányadó valamennyi bűncselekmény tekintetében. Ezzel ellentétben áll és nincs összhangban az új Btk. 16. §-ában megfogalmazott rendelkezés, amely szerint az alsó büntethetőségi korhatár főszabályként a 14. életév betöltése, míg kivételesen az ehelyütt megjelölt bűncselekmények elkövetése esetében a 12. életév betöltése.¹⁵ Az új Btk. 105. § (1) bekezdés helyesen így hangozhatna: *Fiatakorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem. Fiatakorú az is, aki e törvény 16. §-ában meghatározott bűncselekmények elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.*

A gyermekkor felső és a fiatakor alsó korhatárát az új Btk. tehát ellentmondásosan, nem egyértelműen és nem világosan értelmezhető módon a 14., illetve 12. életévben határozta meg. A fiatakor felső határa pedig a tizennyolcadik életév marad(t). *Kónya István* álláspontja szerint:

„a jogalkotó nem a fiatakorú fogalmát (105. §) kívánta újraalkotni, hanem a gyermekkor mint büntethetőséget kizáró ok érvényesülési köre alól akart kivételt tenni annyiban, hogy a már említett törvényi vélelmet – szűk körben – megdönthetővé tette. Ezért tartom aggályosnak a 105. § (1) bek. adott meghatározást. A kifejtettekből ugyanis nem következik az, hogy a kodifikáció a fiatakorú életkori határát kívánta generalisan két évvel leszállítani. Megítélésem szerint nem oszlatja el a félreértést az utóbbi törvényhez fűzött indokolás sem.”¹⁶

A 4. BK vélemény¹⁷ – a Btk. 105. § és 106. §-hoz kapcsolódóan – úgy fogalmaz, hogy

„A fiatakorúakra vonatkozó rendelkezések összességét tekintve főszabály szerint fiatakorú az a személy, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét már betöltötte (tizennegyedik születésnapot követő nap), míg kivételes esetekben (lásd Btk. 16. §), aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét már betöltötte.”

¹⁵ Nagy Ferenc: „A fiatakorúak büntetőjoga” in BELOVICS ERVIN [et al.] : *Büntetőjog I.* (Budapest: HVG–Orac 2012) 538–539; uo. (2015) 527–528.

¹⁶ Kónya István: „A gyermekkor” in Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára I.* (Budapest: HVG–Orac 2013) 97.

¹⁷ A Kúriának 2013-ban két 4-es számú BK véleménye jelent meg, eltérő megjelöléssel: az egyik idevonatkozó 4. BK vélemény a Btk. egyes rendelkezéseinek értelmezéséről, amely a Kúriai Döntések BH 2013. évi Különszámában a 36. oldalon, a másik a feltételes szabadsággal kapcsolatos 4/2013. (X. 14.) BK vélemény a BH 2013/12. 1189. oldalán olvasható.

Ez az értelmező megállapítás a fiatalkorúakra, a fiatalkorú fogalmára vonatkozó büntető rendelkezéseknek (Btk. 105. §) nem felel meg az előzőekben kifejtettek értelmében. Ez az ellentmondás sem az ez idő szerinti törvényi szabályozás, sem a jogalkalmazás szintjén megnyugtatóan és egyértelműen nem feloldható.¹⁸ Így a jelenleg hatályos szabályozás az *Alaptörvény* Alapvetés B) cikkének (1) bekezdésében foglalt jogállamiság eszméjéből következő jogbiztonság, a normavilágosság alkotmányos követelményének nem felel meg.

2.1. A GYERMEKKORRA VONATKOZÓ SZABÁLYOZÁS AZ ÚJ BTK.-BAN

A hatályos Btk. 16. §-a szerint „Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve” öt bűncselekmény elkövetőjét, „ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással”. Vagyis a büntethetőség kiterjesztése az emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés, a rablás bűncselekménye esetén az alap- és minősített tényállásra is vonatkozik, míg további két erőszakos deliktum, a testi sértés és a kifosztás tekintetében csak egyes minősített esetekre. Az így önkényesen kiragadott öt bűncselekmény 12–14. év közötti elkövetőjének az elkövetéskor rendelkezni kell a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

A 12. illetve 14. év alatti életkor *nem* a beszámítási képesség hiányát jelenti. A törvény korábban és most is nem így szabályozta/szabályozza a gyermekkort, hanem büntethetőséget kizáró olyan okként, amely szerint a jogalkotó állást foglal azt illetően, hogy melyik az az életkor, amelytől kezdve a büntetőjogi felelősségre vonás céljait a büntetőjogi elbírálás már megfelelően szolgálhatja, illetve ameddig célszerűbb szükség esetén államigazgatási/közigazgatási úton intézkedést alkalmazni. Az új Btk. is tehát valójában nem a beszámítási képesség meglétét vagy hiányát vélelmezi. A beszámítási képességhez szükséges felismerési, értékelési képesség a felnövekvő gyerekeknél is kialakulhat, vagyis a gyermekeket nem lehet általános jelleggel beszámíthatatlannak tekinteni, illetve annak vélelmezni. Az egyes országok (büntető)jogi szabályozásában is a gyermekkor felső határa és a büntetőjogi felelősség alsó határa eltérően alakul. Így például az angoloknál vagy a svájciaknál 10 éves, míg a franciáknál 15 éves kortól kezdődik/kezdődhet a büntetőjogi felelősségre vonhatóság. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az egyik országban csak a 10 év alattiak, míg más országokban a 14-15. év betöltése előtti gyermekek lennének beszámíthatatlanok, még vélelmezés szintjén sem. (A gyermek nem 'hülye', csak kicsi, illetve kisebb!)¹⁹

¹⁸ Tóth Mihály véleménye szerint is „teljesen zavaros és értelmezhetetlen az elfogadott szabályozás”. Tóth Mihály: „Vélemények és várakozások” in Hack Péter (szerk.): *Új Büntető Törvénykönyv. Hagyomány és megújulás a büntetőjogban* (Budapest: ELTE Bibó István Szakkollégium 2013) 45.

¹⁹ Nagy Ferenc: „Alkotmányosan megkérdőjelezhető szabályokról az új Btk. kapcsán” in Hack Péter – Koósne Mohácsi Barbara (szerk.): *Emberek őrzője. Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére*

A bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges „belátás” nem beszámítási képességet jelentő kategória és a kettő nem azonosítható.²⁰ Egyébként a jogalkotó beszámítási és nem belátási képességről rendelkezett volna. A belátási képességnek a jogtörténeti előzményből ismert értelmi, erkölcsi fejlettség felelhet meg.²¹ A büntethetőnek ítélt személyek belátási képességének eldöntése bírói és nem szakértői feladat.²²

Joggal tehető fel a kérdés, hogy a belátási képesség hiánya esetén mi lehet a büntethetőség kizárásának törvényben szabályozott, pontos és megfelelő jogcíme? A kérdésre az a válasz adható, hogy ilyen szabályozott, pontos kizáró jogcím nem található a Btk.-ban. A felvetődő szabályozott okok valamelyikébe (kóros elmeállapot, vagy gyermekkor, avagy büntethetőséget kizáró egyéb ok), ugyanis a belátási képesség hiánya nem illeszthető bele. Vagyis a Btk. IV. fejezetében a büntethetőséget kizáró okok köre törvénymódosításra, pontosabban kiegészítésre szorul, így a „belátási képesség hiánya” vagy a „belátási képességet kizáró ok” használata lehetne a megoldás. Továbbá a belátási képességgel nem rendelkező tizennégy év alatti személlyel kapcsolatos eljárási kérdések is tisztázatlanok.²³

Tóth Mihály álláspontja szerint a gyermekkor helyett a „belátási képességet kizáró életkor” miatt nem tartoznának büntetőjogi felelősséggel a 14 év alattiak.²⁴ Ez az álláspont és javaslat azzal a széles körben, főként gyakorlati vonalon elterjedt – tévesnek minősíthető – véleménnyel függ össze, amely a gyermekkort beszámítási képességet kizáró oknak, „megdönthetetlen törvényi vélelemnek” tekinti és a beszámítási képességet azonosítja a belátási képességgel. Előfordul azonban a gyakorlatban olyan vélemény is, amely szerint „annak eldöntése, hogy milyen kor betöltését követően lehessen felelősségre vonni a bűncselekmény törvényi tényállását megvalósító személyt, valójában jogpolitikai kérdés”.²⁵

3. A BÜNTETENDŐSÉG/BÜNTETHETŐSÉG KITERJESZTÉSÉRŐL

A büntetőjogban kirajzolódó új tendenciák körében az érintett témakör a *büntetendőség/büntethetőség kiterjesztésének* (németül: *Vorverlagerung*) kérdése, amely alatt a jogalkotó azon eljárását lehet érteni, amikor a „klasszikus” bűncselekmények elkövetésének „virtuális idősíkján előbbre helyezi/kiterjeszti a büntetendőséget”. Megkülönböztetendő a büntetendőség tágabb (horizontális és vertikális síkon egy-

(Budapest: ELTE Eötvös 2014) 129–133.

²⁰ A beszámítási és a belátási képesség „összemosását” tartalmazza a büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes 5/2013. (VII. 31.) LÜ h. körlevele. ÜK 2013/7. 183.

²¹ FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve* (Budapest: Grill 41914) 179.

²² KÓNYA (16. lj.) 97.

²³ BÁNÁTI János: „Vélemények és várakozások az új Büntető Törvénykönyv kapcsán” in HACK (18. lj.) 37.

²⁴ TÓTH (18. lj.) 46.

²⁵ BELOVICS Ervin: „Az emberi élethez és méltósághoz való jog és az új Btk., különös tekintettel a büntetési rendszerre és a jogos védelemre” in HACK (18. lj.) 69.

aránt történő) és szűkebb (vagy csak horizontális vagy kizárólag vertikális) értelemben felfogható kiterjesztése.²⁶

Hazai jogunkból is hozható példa a büntetendőségnek szűkebb értelmű, tisztán horizontális kiterjesztésére. Erről valamely bűncselekmény olyan korábbi (tipikusan valódi előkészületi, vagy legalábbis előkészületi jellegű) stádiumának pónalizálása esetén beszélhetünk, amely a korábbiakban nem esett büntetőjogi fenyegetettség alá. Az azelőtt büntetlen előkészületi magatartás kriminalizálására például szolgálhat napjainkban a testi sértés Btk. 164. § (3) és (6) bekezdés szerinti alakzatainak vagy a rablásnak [Btk. 365. § (5) bekezdés] a büntetendő előkészülete. Sajátos előkészületi jellegű (ám célzat nélkül is diszpozíciószerű) „előcselekményt” nyilvánított büntetendővé a jogalkotó a szexuális erőszak Btk. 197. § (5) bekezdése szerinti változatánál. A szűkebb értelmű, vertikális kiterjesztésre pedig példa lehet a Btk.-nak a 2013. évi CCXLV. tv. 75. § (2) bekezdésével, 2014. január 1-jétől módosult 250. § (4) bekezdése, amely alapján a radioaktív anyaggal visszaélés nemcsak a bűncselekmény előállítás, tárol, elhelyez, szállít [Btk. 250. § (1) bekezdés a) pont] fordulatai kapcsán valósulhat meg gondatlanságból, hanem a megszerzés, birtoklás, kezelt, forgalomba hoz stb. [Btk. 250. § (1) bekezdés b) pont] változatok viszonylatában is.

A büntetendőséget megalapozó kiterjesztés tényállás-értelmezéssel és új tényállás-alkotással is megvalósulhat. Előbbire példaként említhető a Btk. 373. § (7) bekezdésében foglalt értelmező rendelkezés, amely a kár büntetőjogi fogalmát [Btk. 459. § (1) bekezdés 16. pont] kizárólag a csalás tényállása kapcsán terjeszti ki annak az érdekében, hogy az igénybe vett szolgáltatás meg nem fizetett ellenértékét is kárként lehessen értékelni.²⁷ Új tényállás-alkotással valósult meg a büntetendőség kiterjesztése/előbbre hozatala a gépjármű kilométer-számláló műszer által jelzett értéke meghamisítása (Btk. 348. §) esetében, amely lényegében a csalás (vagy az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás) sui generis előkészületi jellegű, speciális alakzata.²⁸

4. A BÜNTETŐJOG SZIMBOLIKUS FUNKCIÓJÁRÓL

Mind határozottabban testet öltő veszélynek tekinthető a hagyományos dogmatika eróziója, s a *szimbolikus*, pusztán demonstratív, kirakat-célokat szolgáló *büntetőjog* térnyerése.²⁹

Ezt közel három évtizeddel ezelőtt *Hassemer* német professzor úgy fogalmazta meg, hogy a büntető normák és a büntetéssel fenyegetések komoly kétségek mellett csak úgy kaphatnak értelmet, hogy a büntetőjogi rendszer a jelenlétét és a reakciókészségét dokumentálja, ezáltal pedig csupán a hatékonyság és a társadalomvé-

²⁶ NAGY (11. lj.) 126–127.

²⁷ A korábbi, törvénysértő joggyakorlat kritikájához lásd DEÁK Zoltán: „A kár büntetőjogi fogalmáról – megjegyzések egy eseti döntés margójára” *Magyar Jog* 2012/6. 369–374.

²⁸ Vö. AMBRUS István: „Nagy Ferenc: Régi és új tendenciák a büntetőjogban és büntetőjog-tudományban című könyvéről” *Magyar Jog* 2014/5. 307–312.

²⁹ NAGY (11. lj.) 128–129.

delem látszatát közvetíti, és ezáltal a nyilvánosságot becsapja. Így a büntetőjog a feladatát már nem tudja teljesíteni, mert nem szavahihető.³⁰ A büntetőjog e *szimbolikus funkcióját* a legújabb hazai szakirodalomban *Gönczöl Katalin* a büntető populizmussal hozza összefüggésbe. Szerinte büntető populizmusról akkor beszélhetünk,

„ha az uralkodó politikai elit a közvélemény nyomására hivatkozva a bonyolult társadalmi jelenségekre [...] folyamatosan leegyszerűsítő, látványos és gyors sikereket ígérő módon reagál. Ez az elit a súlyos társadalmi konfliktusok enyhítésének érdemi kezelése helyett hatalomtechnikai megoldásként, szavazatszerzési célból nyúl a társadalmi kontroll kiterjesztéséhez”.³¹

Véleményem szerint a szimbolikus büntetőjog és a büntető populizmus közé nem feltétlenül tehető egyenlőségjel, nem tekinthetők teljesen azonosnak. Azonban a két fogalom/jelenség viszonyában nagyon szoros az összefüggés: a szimbolikus büntetőjog szolgáltat(hat)ja a formai keretet, a büntető populizmus pedig a formai kereten belül a tartalmi magyarázatot ad(hat)ja az érdemi problémakezelés elmaradására vonatkozóan.

Másként kifejezve, lényegében ugyanazon társadalmi jelenség kétirányú, azaz más nézőpontból történő megközelítéséről van szó. A büntető populizmus a társadalmi reakciók, a társadalmi problémák oldaláról közelít, míg a szimbolikus büntetőjog a populizmus ezen ontológiai jelenségét kívánja büntetőjogi rendszerbe illeszteni, azaz normatív leképezni, az ontológiai/kriminológiai tartalom indokát legitimmé, akceptálhatóvá tenni.

Az ontológiai és a normatív oldal kölcsönhatásban lévő együttesének célja pedig elsősorban a társadalom, a közvélemény biztonságérzetének megnyugtatása, a közhatalom működőképessége legalábbis látszatának a dokumentálása és fenntartása.

5. AZ ELLENSÉG-BÜNTETŐJOGRÓL

A magyar szakirodalomban kevésbé ismert témakör az ellenség-büntetőjog kérdése. A szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni hatékony küzdelem elméleti megalapozását és büntetőjogi körülbástyázását célul kitűző teória szerint a büntetőjogon belül különbséget kell(ene) tenni egyrészt polgár-, másrészt ellenség-büntetőjog között. Míg a polgár-büntetőjog esetében az elkövető a büntetőeljárás alanya, akit garanciális rendelkezések védnek, addig az ellenség-büntetőjogban a vádlott olyan potenciális veszélyforrás, akit mint az eljárás pusztá tárgyát jogok nem illetik meg, és akivel szemben – a társadalmi biztonság érdekében – akár elkövetett cselekmény hiányában is, prognózisok alapján is fel lehet és fel kell lépni.³²

³⁰ Winfried HASSEMER: *Einführung in die Grundlagen des Strafrechts* (München: C. H. Beck ²1990) 71–72.

³¹ GÖNCZÖL Katalin: „A punitív kriminálpolitika és a büntető populizmus – egymást fedő fogalmak?” *Jogtudományi Közlöny* 2014/11. 542–543.

³² NAGY Ferenc: „Az ellenség-büntetőjogról, a jogállami büntetőjog eróziójáról” *Magyar Jog* 2007/2. 65–75; NAGY (11. lj.) 152. és 160.

Értékelésem szerint a polgár- és ellenség-büntetőjog közötti különbségtétel viszszerítő kísérő jelensége a büntetőjognak, továbbá „a büntetőjog alapelvei megroggni látszanak, és fennáll az a veszélyes lehetőség, hogy a jogállam helyébe a biztonsági állam és biztonsági büntetőjog lép”.³³ Az ellenség-büntetőjogról alkotott végső véleményem egyértelműen elutasító:

„meghatározott személycsoportok – akár terroristák vagy más veszélyes bűntettesek – személyi státuszának tagadása számos centrális jelentőségű alkotmányos elvbe ütközne, így a jogállamiság elvébe, az emberi méltóság követelményébe, a tettfelelősség elvébe, a bűnösségi elvbe, az ártatlanság vélelmébe, a törvény előtti egyenlőség követelményébe. Ehhez még nagy visszaélési veszély is társulna. Hiszen hogy ki az ellenség, azt a mindenkori törvényhozó hatalom definiálná.”³⁴

6. AZ ÉLETFOGYTIG TARTÓ SZABADSÁGVESZTÉSRŐL

Az *életfogytig tartó szabadságvesztéssel* kapcsolatban két előzetes, elvi jelentőségűnek is tekinthető megjegyzést tennék. Az egyik: a korábbi és az új Btk. indokolása és több jogirodalmi vélemény is az életfogytig tartó szabadságvesztést határozatlan tartamúnak nevezte és nevezi. Ez a büntetési forma kétségtelenül tartalmaz ugyan határozatlansági mozzanatot, mégsem minősíthető valódi értelemben vett határozatlan tartamú szabadságvesztésnek, még a tényleges változat sem, és a szankciórendszerünkben sem ezt a funkciót tölti be.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés „különlegességét, sajátosságát” nem a határozatlansági vetülete jelenti, hanem az a körülmény, hogy akár az elítélt élete végéig is tarthat. A valódi határozatlan büntetés egyébként nincs összhangban a pontos törvényi meghatározottság, azaz a *nulla poena sine lege certa* alkotmányos jogállami követelménnyel.

A másik megjegyzés az *életfogytig tartó szabadságvesztés értelmezésével* függ össze. Hosszú időn át az az értelmezés vált széles körben elfogadottá, amely szerint a szó szerinti elnevezéstől eltérően ez a büntetési forma „főszabályként” nem jelent az elítélt élete végéig tartó fogva tartást, hanem a törvényben meghatározott büntetési időtartam letöltését követően lehetőség adódhat az elítélt feltételes szabadon bocsátására. Az utóbbi időszakban azonban változóban van az előbbi interpretáció: az életfogytig tartó szabadságvesztés – ez újabb értelmezés szerint – az elítélt élete végéig tart(hat), és ennek megfelelően kizárható az elítélt korábbi szabadulásának a lehetősége. Ez persze összefügg azzal, hogy válságos, létbizonytalansággal járó időszakban általában lecsökken az emberi jogok tisztelete.³⁵

³³ NAGY (11. lj.) 167.

³⁴ NAGY (11. lj.) 167.

³⁵ NAGY Ferenc: „A szankciórendszer” *Jogtudományi Közöny* 2015/1. 3–4.

6.1. A STARSBOURGI ÍTÉLKEZÉSI GYAKORLATBÓL: A KAFKARIS-, A VINTER-, ÉS A MAGYAR-ÜGYRŐL

A strasbourgi bíróság ítéletei közül e témakörhöz kapcsolódóan precedensnek minősíthető a 2008-ban a *Kafkaris Ciprus elleni ügyben* hozott ítélet, amely rögzíti, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés önmagában nem ellentétes az Egyezmény 3. cikkével (a kínzás, az embertelen, megalázó büntetés vagy bánásmód tilalmával). Ugyanakkor a szabadulás reményének kizárása, így a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének hiánya, vagyis a „nem mérsékelhető tartamú” életfogytig tartó szabadságvesztés megalapozhatja a 3. cikk megsértését. A tartam „mérsékelhetőségének” megítélésénél lényegi szempont az, hogy az elítéltnak van-e lehetősége a szabadulásra (felülvizsgálat, átváltoztatás, büntetéselengedés, enyhítés, befejezés vagy feltételes szabadságra bocsátás útján).

Ez tükröződik a strasbourgi bíróság újabb ítélezési gyakorlatában is. E szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés, akár a tényleges életfogytiglani büntetés – önmagában – nem sérti az Európai Emberjogi Egyezmény 3. cikkét, vagy bármely idevonható egyezményi rendelkezést. Mindazonáltal az olyan életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása, amely nem enyhíthető, így megfosztja az elítéltet a szabadlábú helyezés bármely lehetőségétől, felvetheti az Egyezmény 3. cikkének megsértését. Vagyis „*de jure*” és „*de facto*” egyaránt kell, hogy létezzen az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadulásnak tényleges lehetősége és gyakorlata is.³⁶

A *Vinter és társai Egyesült Királyság elleni ügyben* a strasbourgi bíróság többségi határozatában a panaszosokkal szemben kiszabott tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést az elkövetett emberölések súlyosságára figyelemmel nem találta durván aránytalannak. Továbbá a szabadságvesztés fenntartásának legitim pönológiai indoka van, azaz a folyamatos büntetés a megtorlást és az elrettentést szolgálja, így az Egyezmény nem sérült. A kisebbségben maradt bírák véleménye szerint azonban, az Egyezmény 3. cikkének sérelme nemcsak akkor vethető fel, ha az elítéltet az indokoltnál hosszabb ideig fosztanak meg a szabadságától, hanem akkor is, ha a szabadulási reményektől fosztják meg őt. Ezért szükség van egy „megfelelő felülvizsgálati mechanizmus” rendszerbe iktatására.³⁷

A *Vinter és társai Egyesült Királyság elleni ügye* – a kérelmezők indítványára fellebbezés alapján – az Emberi Jogok Európai Bírósága Nagykamara elé került,

³⁶ Vö. Tóth Mihály: „Életfogytig tartó szabadságvesztés és a remény joga újabb emberi jogi döntésekben” *Jogtudományi Közlemény* 2012/6. 268–272; Juhász Zsuzsanna: *Börtönügy Európában* (Szeged: Jurisperitus 2014) 38. Hazánkban Törköly Tibor életfogytig tartó szabadságvesztésre és ennek keretében 40 év után 75 éves korában feltételes szabadságra helyezhető elítélt fordult a strasbourgi bírósághoz az Egyezmény 3. cikkének megsértése miatt, azonban a bíróság határozatában nem ítélte egyezményesértőnek a magyarországi ítéletet, mivel *de iure* az elítélt feltételesen szabadon bocsátható és így a büntetés *de facto* csökkenthető. Az ilyen elítélés a bíróság határozata szerint nem minősül embertelen büntetésnek. Vö. *Tibor Törköly v. Hungary* 4413/06 [2011] ECHR 702 (5 April 2011).

³⁷ Tóth (36. l.) 270; Léway Miklós: „Az Emberi Jogok Európai Bírósága a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről” *JeMa* 2012/3. 74–78. Tóth Mihály: „A büntetőjogi jogkövetkezmények” in *BELOVICS* (4. l.) 399–400.

amely 2013. július 9-én hirdette ki ítéletét.³⁸ Ehhez a 17 bíró által hozott ítélethez mindössze egy bíró csatolt különvéleményt. A bíróság ismételten leszögezte, hogy a súlyos büntetések, így az elítélt élete végéig tartó szabadságelvonás sem sérti az Egyezmény 3. cikkét, ha az elítéltnak megvan a joga arra, hogy szabadulásának feltételeit és lehetőségeit a hazai jog alapján érdemben megfontolják, és az elítélést minimálisan 25 év után felülvizsgálják. Az ítélet 120. pontja értelmében is az összehasonlító és a nemzetközi jogi anyagok világosan támogatják azt, miszerint jelen kell lennie egy olyan meghatározott mechanizmusnak, amely biztosíték arra, hogy legalább huszonöt esztendő elteltével sor kerüljön felülvizgálatra, majd ugyanígy további időszaki felülvizsgálatokra.

A felülvizsgálat lehetőségének teljes kizárása azonban (*de jure*), illetve a gyakorlatban nem élő kegyelmi rendelkezésekre korlátozása (*de facto*) sérti az Egyezmény 3. cikkét.³⁹ Amennyiben tehát legkésőbb az elítéléstől eltelt 25. év után ilyen felülvizsgálat nem biztosított, úgy megállapítható az Egyezmény 3. cikkének sérelme. A döntés azt is rögzíti, hogy az elítéltnak már az ítélet kihirdetésének pillanatában joga van megismerni az esetleges feltételes szabadságra bocsátása legkorábbi időpontját és annak feltételeit. Ha e kritériumoknak megfelelő felülvizsgálati rendszer nem biztosított, úgy a tényleges életfogytiglani már a kiszabásának pillanatában sérti az Egyezmény 3. cikkét, tehát nem csak később válik embertelen büntetéssé.

A *Vinter-ügy* jogerős döntését követően előzetesen már számítani lehetett hazánk elmarasztalására. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2014. május 20-án kelt 73593/10. számú ítélete *Magyar László Magyarország elleni ügyében* az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkének és a 6. cikk 1. §-ának megsértését állapította meg. A bíróság ítéletének érvelése lényegében megegyezik – a 3. cikket illetően – a *Vinter-ügy* jogerős ítéletében elhangzott indokokkal.

A *Magyar-ügy* 2014. május 20-i és október 13-ai strasbourg-i döntése is megerősíti, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés önmagában nem sérti az Egyezmény 3. cikkét. Azonban az ilyen súlyos büntetésre ítélnék is joga van további fogva tartása felülvizsgálatára.

Az EJEB szerint a kérelmező büntetése ténylegesen nem mérsékelhető, mert a köztársasági elnöki kegyelemnek e tekintetben nincs gyakorlata Magyarországon. A köztársasági elnököt nem köti jogszabály, amely a kérelem vizsgálatához világos szempont- és kritériumrendszert adna, továbbá az igazságügyi miniszternek sincs indokolási kötelezettsége.

A tényleges felülvizsgálat hiánya, továbbá az elnöki kegyelem jogintézménye nem teszi lehetővé az elítélt számára annak megismerését, hogy „milyen feltételek mellett és mit kell tennie ahhoz, hogy szabadlábra helyezése megfontolásra kerülhessen”.⁴⁰ Az ilyen utólagos felülvizsgálat kizárása azonban embertelen, megalázó bánásmódnak minősül, így sérti nemzetközi jogi kötelezettségeinket. Az ítélet értelmében

³⁸ A Nagykamara előtt felülvizsgált ítéletek ügyszáma: 66069/09, 130/10 és 3896/10.

³⁹ KARSAI Dániel: „Az Emberi Jogok Európai Bíróságának határozata a tényleges életfogytiglani szabadságvesztésről. Szabadságvesztés és az embertelen bánásmód tilalma” *JeMa* 2014/1. 70–77.

⁴⁰ *Case of László Magyar v. Hungary* (App. no. 73593/10) Strasbourg, 20 May 2014.

az ezirányú magyar szabályozás „rendszerszintű hiányosságban szenved”, ezért az életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó jogszabályi rendelkezések felülvizsgálata és változtatásra szorulnak.⁴¹

6.2. FELÜLVIZSGÁLAT MAGYAR MÓDRÁ: A KÖTELEZŐ KEGYELMI ELJÁRÁSRÓL

Ezt az elmarasztaló és az országot kártérítés megfizetésére is kötelező döntést követően a jogalkotó a kegyelmi eljárás alaposabb és részletesebb kidolgozásával kívánta megszüntetni a jogsértő helyzetet. E szerint a kötelező kegyelmi eljárás 40 év elteltével hivatalból indulna, amelynek részeként egy jövőben felálló kegyelmi bizottság tenne javaslatot a kegyelem gyakorlásával kapcsolatban az igazságügyért felelős miniszternek. A miniszter a bizottság állásfoglalásában szereplő tartalommal készíti el a köztársasági elnök részére a felterjesztést, aki a végső döntést hozza. Döntésében nincs kötve a bizottság állásfoglalásához, indokolási kötelezettsége nincs. Az egyéni kegyelem tehát megmarad a köztársasági elnök diszkrecionális jogköreként.⁴²

Ez az új „megoldási javaslat” nem állta ki az Európai Egyezmény és annak bírósági gyakorlata próbáját, hiszen a kegyelmi eljárásra (valójában nem felülvizsgálattal!) 40 év után kerülhet sor, ami nem áll összhangban a jogerős *Vinter-ügyben* rögzített és megkívánt 25 éves periódussal.⁴³

Lévay Miklós szerint is a kötelező kegyelmi eljárást életre hívó új hazai szabályozás „két szempontból bizonyosan nem felel meg”. Az egyik: a strasbourgi ítéletben megjelölt legalább 25 év elteltével történő felülvizsgálat helyett a 40 év előírása.

„A másik, hogy az eljárás során a döntést a köztársasági elnök hozza meg. Márpedig a köztársasági elnök kegyelmi döntésében nincs kötve a Kegyelmi Bizottság állásfoglalásának megfelelő előterjesztéséhez. Vagyis változatlanul nem látható az elítéléskor, hogy milyen feltételeknek kell megfelelnie az elítéltnak ahhoz, hogy a szabaddulásra reális esélye legyen.”⁴⁴

⁴¹ Lásd 40. lj. 58; Tóth (12. lj.) 450; Lévay Miklós – Kovács Krisztina – Doszpoth Anna: „Ha már a kiszabáskor életfogytig szól, akkor embertelen a büntetés” *Fundamentum* 2014/3. 75–79.

⁴² A 2013. évi CCXL. tv.-be, a Bv. Kódexbe a 2014. évi LXXII. módosító tv.-nyel iktatta be az Országgyűlés a tényleges életfogytiglanra ítélt kötelező kegyelmi eljárását. Gönczi Gergely: „A tényleges életfogytiglanra ítélt kötelező kegyelmi eljárása a brit határozatokat elbíráló strasbourgi joggyakorlat fényében” *Magyar Jog* 2015/9. 498–500.

⁴³ NAGY (35. lj.) 5; Gönczi (42. lj.) 504–505.

⁴⁴ Lévay Miklós különvéleménye a III/833/2014. AB végzéshez: (52)–(54).

6.3. KÚRIAI FELÜLVIZSGÁLATI HATÁROZAT KONTRA KÚRIAI JOGEGYSÉGI HATÁROZAT

Az ún. *Magyar-ügyben* a magyar államot elmarasztaló EJEB-határozat szükség-szerű következményeként felülvizsgálati eljárásra került sor. Ennek során született meg a Kúria 2015. június 11-én kihirdetett felülvizsgálati határozata. A felülvizsgálatot elvégző tanács eljárása során vizsgálódásának körébe vonta és kritika tárgyává tette a köztársasági elnök kegyelmezési jogkörét és az *Alaptörvényben* megszabott miniszteri ellenjegyzés intézményét. A felülvizsgálati határozat mellőzte a feltételes szabadságra bocsátásból kizárást kimondó rendelkezést, és megállapította, hogy a terhelt határozott időtartam (negyven év) kiállása után bocsátható feltételes szabadságra.

Jogállaminak tekintett hazai viszonyok között szokatlan és példátlan módon – feltehetően külső felső „ihletésre” – a Kúria Büntető Kollégium vezetője indítványozott a Kúria említett felülvizsgálati határozata miatt jogegységi eljárást jogegységi határozat meghozatala érdekében. *Kónya* magyarázata szerint a

„Kúria önnön ítélkezését is állandóan és folyamatosan elemzi, figyelmét ezért nem kerülte el e kiemelten fontos kérdésben az egységet megbontó határozat megszületése. A korrigálás nem késedelmeskedhetett, mert ezt kívánta az alsóbb bíróságok ítélkezésének nyugalma [...]”.⁴⁵

A Kúria Büntető Jogegységi Tanácsa 2015. július 1. napján meghozta a *3/2015. BJE sz. határozatát*. E szerint az „életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátás kizárásnak lehetősége az alkotmányos jogrend része, amelynek – törvényi előfeltételek megvalósulása esetén történő – bírósági alkalmazását nemzetközi szerződés nem tiltja. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (TÉSZ) kiszabásának kialakult ítélkezési gyakorlatától eltérésre a hatályos jogszabályok, az EJEB esetjoga, alkotmánybírói döntés a Kúria Bfv. II. 1812/2014/7. számú, 2015. június 11-én kihirdetett felülvizsgálati határozata nem adnak okot.”

Záró, rövid értékelő megjegyzésként az rögzíthető, hogy ez a 3/2015. BJE határozat a jelenlegi szigorú hirdető büntetőpolitikai igényeknek, elképzeléseknek megfelelő, azt (ki)szolgáló iránymutatás, amely nem az EJEB szerinti döntést, annak követelményeit kívánja valójában figyelembe venni és követni.

A hivatalos kormányzati fő célkitűzés változatlanul a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés eredeti formájában mindenáron való meg- és fenntartása, és ennek szellemében született meg ez a kúriai jogegységi határozat is.⁴⁶

Az EJEB *Magyar László Magyarország elleni ügyben* hozott elmarasztaló ítélete következményeként a magyar jogrendnek biztosítania kell a TÉSZ mérsékelhetőségét/redukálását. Ezt azonban nem biztosítja garanciális követelmények híján a

⁴⁵ KÓNYA István: „Az új Btk., valamint a bíróságok jogalkalmazásának egysége” *Jogtudományi Közlöny* 2015/11. 517.

⁴⁶ Vö. BLUTMAN László: „Büntető jogegységi határozat a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről” *JeMa* 2017/3. 33–39.

Bv. kódexben szabályozott köztársasági elnöki kegyelmi eljárás és annak újraszabályozása vagy módosítása.⁴⁷ A 25 év utáni valós, garanciákkal övezett, kötelező felülvizsgálati mechanizmus kialakítására, vagyis a szabadulás reményének lehetővé tételére van szükség. Továbbá ez a valós felülvizsgálati rendszer egyeztetést, és összehangolást igényel az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsáthatóság egyes időpontjaival/időtartamaival. Amennyiben viszont ilyen valós felülvizsgálati rendszer kialakul, úgy a TÉSZ jogintézménye létjogosultságát és értelmét veszíti, teljesen fölöslegessé válik.⁴⁸

Mindezt egy konkrét életbeli esettel szemléltetve: ha egy 20. életévét betöltött bűnelkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést szab ki a bíróság azzal, hogy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja a maximális negyven év, úgy ez az elítéléskor 21 éves büntetett – a bv. bíró döntésétől függően – a lehetséges legkorábbi szabaduláskor 61 éves. Ez a 61 éves szabaduló ember pedig legalább 15 évig áll még a feltételes szabadság tartamának hatálya alatt úgy, hogy a Btk. 69. § (2) bekezdés a) pontja értelmében kötelező pártfogó felügyelet hatálya alatt áll. Vagyis ez az elítélt a nem tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés és végrehajtása összes terhe alól 76 évesen szabadul. Ehhez még azt kell megjegyezni, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélet tipikusan és jellemzően nem a 21 éves, hanem a 25 év feletti életkorúaknál fordul elő a gyakorlatban, így még inkább kitolódhat az előzőekben említett életkori időtartam.⁴⁹

A TÉSZ jelenlegi *Alaptörvénybe* foglalásából nem következik a TÉSZ Btk.-beli szabályozásának a kötelezettsége, pláne a gyakorlati alkalmazásának a szükségessége. Épp ezért a TÉSZ Btk.-beli kiiktatása nem lenne alkotmányellenes, sőt pont fordítva, az *Alaptörvény* Q cikkére figyelemmel, azzal összhangban, ez lenne az alkotmánykonform megoldás.

Tehát a TÉSZ mindenáron való fenntartása, az ahhoz való feltétlen ragaszkodás szimbolikus büntetőpolitikai „produktum”, amely a társadalom hatékony védelmének álarcá mögött, annak köntösébe bújva valójában a társadalom bosszúvágyát kívánja kielégíteni.⁵⁰

⁴⁷ A magyar állammal szemben az EJEB újabb elmarasztaló döntést hozott. Vö. KADLÓT Erzsébet – KARSAI Dániel: „A fizikai integritás védelmi szintje Magyarországon – 3. cikkel kapcsolatos magyar ügyek Strasbourgban” *Állam- és Jogtudomány* 2017/4. 54–68.

⁴⁸ LÉVAY Miklós: „A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről, különös tekintettel az emberi jogi szempontokra” in FEJES Zsuzsanna – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Suum Cuique. Ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére* (Szeged: Pólay Elemér Alapítvány 2016) 587–606; NAGY Ferenc: „Megjegyzések a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről” in FEJES Zsuzsanna – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Suum Cuique. Ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére* (Szeged: Pólay Elemér Alapítvány 2016) 382–392.

⁴⁹ NAGY (48. lj.).

⁵⁰ Vö. TÓTH Mihály: „Kiszámítható döntések a kiszámíthatatlan jövőről”, lásd ujbtk.hu/toth-mihaly-kiszamithato-dontesek-a-kiszamithatatlan-jovorol/.